

ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
COMPLETUL COMPETENT SĂ JUDECE RECURSUL ÎN INTERESUL LEGII

Decizie nr. 1/2016 din 15/02/2016

Dosar nr. 23/2015

Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 258 din 06/04/2016

Livia Doina Stanciu - președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, președintele completului
Mirela Sorina Popescu - președintele Secției penale
Lavinia Curelea - președintele Secției I civile
Roxana Popa - președintele delegat al Secției a II-a civile
Ionel Barbă - președintele Secției de contencios administrativ și fiscal
Valentin Horia Șelaru - judecător la Secția penală
Florentina Dragomir - judecător la Secția penală
Mariana Ghena - judecător la Secția penală
Geanina Cristina Arghir - judecător la Secția penală
Rodica Aida Popa - judecător la Secția penală
Luciana Mera - judecător la Secția penală
Carmen Georgeta Negrilă - judecător la Secția I civilă
Eugenia Pușcașiu - judecător la Secția I civilă
Petronela Cristina Văleanu - judecător la Secția I civilă
Laura Mihaela Ivanovici - judecător la Secția I civilă
Paula C. Pantea - judecător la Secția I civilă
Viorica Cosma - judecător la Secția I civilă
Marian Budă - judecător la Secția a II-a civilă
Lucia Paulina Brehar - judecător la Secția a II-a civilă
Mirela Politeanu - judecător la Secția a II-a civilă
Cosmin Horia Mihăianu - judecător la Secția a II-a civilă
Mărioara Isailă - judecător la Secția a II-a civilă
Eugenia Voicheci - judecător la Secția a II-a civilă
Dana Irina Vartires - judecător la Secția de contencios administrativ și fiscal
Liliana Vișan - judecător la Secția de contencios administrativ și fiscal

Completul competent să judece recursul în interesul legii ce formează obiectul Dosarului nr. 23/2015 este legal constituit conform dispozițiilor art. 473 alin. (1) din Codul de procedură penală și conform art. 27² alin. (2) lit. b) din Regulamentul privind organizarea și funcționarea administrativă a Înaltei Curți de Casație și Justiție, republicat, cu modificările și completările ulterioare.

Ședința este prezidată de către președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, doamna judecător dr. Livia Doina Stanciu.

La ședința de judecată participă doamna Daniela Maței, procuror în cadrul Biroului de reprezentare, Serviciul judiciar penal, Secția Judiciară din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

La ședința de judecată participă domnul Florin Nicușor Mihalache, magistrat-asistent în cadrul Secției penale, conform art. 27³ din Regulamentul privind organizarea și funcționarea administrativă a Înaltei Curți de Casație și Justiție, republicat, cu modificările și completările ulterioare.

Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii a luat în examinare recursul în interesul legii declarat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție - Secția judiciară - Serviciul judiciar penal prin Sesizarea nr. 9.366/1792/III-5 din 11 noiembrie 2015, vizând stabilirea

calității procesuale a societății de asigurare în ipoteza asigurării obligatorii de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de autovehicule, prin prisma dispozițiilor art. 86 din Codul de procedură penală, precum și limitele răspunderii în procesul penal.

Reprezentantul procurorului general, doamna procuror Daniela Maftai, a precizat că recursul în interesul legii declarat de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție - Secția judiciară - Serviciul judiciar penal, vizând stabilirea calității procesuale a societății de asigurare în ipoteza asigurării obligatorii de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de autovehicule, prin prisma dispozițiilor art. 86 din Codul de procedură penală, precum și limitele răspunderii în procesul penal, îndeplinește condițiile de admisibilitate prevăzute de art. 471 alin. (3) și art. 472 din Codul de procedură penală și a solicitat admiterea recursului în interesul legii și pronunțarea unei decizii prin care să se asigure interpretarea și aplicarea unitară a legii.

Punctul de vedere al procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție este în sensul obligării societății de asigurare, singură, în limitele obligației contractuale, la repararea prejudiciului cauzat prin implicarea în accident a vehiculului asigurat.

Președintele completului, doamna judecător dr. Livia Doina Stanciu, constatând că nu sunt întrebări de formulat din partea membrilor completului, a declarat dezbaterile închise, iar completul de judecată a rămas în pronunțare asupra recursului în interesul legii.

ÎNALTA CURTE,

deliberând asupra recursului în interesul legii, constată următoarele:

1. Problema de drept care a generat practica neunitară

Prin recursul în interesul legii formulat de către procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție s-a arătat că în practica judiciară națională nu există un punct de vedere unitar cu privire la "stabilirea calității procesuale a societății de asigurare în ipoteza asigurării obligatorii de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de autovehicule, prin prisma dispozițiilor art. 86 din Codul de procedură penală, precum și limitele răspunderii în procesul penal".

2. Examenul jurisprudențial

Prin recursul în interesul legii se arată că, în urma verificării jurisprudenței la nivel național cu privire la stabilirea calității procesuale a societății de asigurare în ipoteza asigurării obligatorii de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de autovehicule, prin prisma dispozițiilor art. 86 din Codul de procedură penală, precum și limitele răspunderii în procesul penal, s-au evidențiat mai multe orientări, conturând astfel caracterul neunitar al practicii judiciare sub acest aspect.

3. Soluțiile pronunțate de instanțele judecătorești

Într-o primă orientare, instanțele au apreciat că societatea de asigurare are consacrată expres calitatea de parte responsabilă civilmente, prin dispozițiile art. 86 din Codul de procedură penală. S-a reținut că intenția legiuitorului a fost aceea de a include în cadrul acestei noțiuni și acele persoane care, în temeiul unui contract, au obligația de a repara prejudiciul creat de inculpat prin săvârșirea infracțiunii, cum sunt societățile de asigurare care, conform art. 49 din Legea nr. 136/1995, acordă despăgubiri în baza contractului de asigurare pentru prejudiciile de care asigurații răspund față de terțe persoane păgubite prin accidente de vehicule (anexa I nr. 1-37 la Sesizarea formulată de Ministerul Public - Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție - Secția judiciară - Serviciul judiciar penal).

Prin urmare, întrucât prin noua reglementare s-a extins sfera răspunderii civile și sub aspect contractual, s-a apreciat că Decizia nr. I/2005 pronunțată în interesul legii nu își mai produce efectele.

În cadrul acestei orientări au fost identificate două opinii jurisprudențiale cu privire la limitele răspunderii societății de asigurare:

- a) obligarea societății de asigurare singură, în limitele obligației contractuale, la repararea prejudiciului cauzat prin

implicarea în accident a autovehiculului asigurat (anexa I nr. 1-16).

În motivarea acestei opinii s-a avut în vedere actuala reglementare a dispozițiilor art. 54 alin. 1 și art. 55 alin. 1 din Legea nr. 136/1995, prin care se stabilește că persoana vătămată își poate formula pretențiile numai împotriva asigurătorului de răspundere civilă, în limitele obligației acestuia, angajarea răspunderii inculpatului în temeiul răspunderii civile delictuale fiind posibilă doar pentru pagubele neacoperite, în ipoteza în care prejudiciul depășește întinderea răspunderii asigurătorului, determinată prin contractul de asigurare și normele speciale aplicabile în materie;

b) obligarea societății de asigurare la plata despăgubirilor civile în solidar cu inculpatul (anexa I nr. 17-37).

Astfel, s-a argumentat că natura juridică a răspunderii asigurătorului, parte responsabilă civilmente, este aceea de a garanta victima.

În ceea ce privește recuperarea prejudiciului, obligația "în solidar" face ca atât asiguratul, cât și asigurătorul să aibă aceeași îndatorire de a-l despăgubi pe cel prejudiciat, însă fiecare dintre aceștia răspunzând diferit, respectiv autor al faptei săvârșite și garant al acestuia pentru activitatea desfășurată.

Această concluzie reiese și din interpretarea considerentelor Deciziei nr. I din 28 martie 2005, referitoare la coexistența răspunderii civile delictuale a celui care, prin fapta sa, a cauzat efectele păgubitoare, cu răspunderea contractuală a asigurătorului.

Într-o a doua abordare, instanțele au considerat că societatea de asigurare participă în procesul penal în calitate de asigurător de răspundere civilă, rămânând valabile cele statuate de Înalta Curte de Casație și Justiție, Secțiunile Unite prin Decizia nr. I/2005 (anexa II nr. 38-76).

Adepții acestei orientări au susținut că asigurătorul va răspunde în cadrul procesului penal în virtutea contractului de asigurare, în timp ce inculpatul răspunde în calitate de autor al faptei ilicite, în temeiul principiilor răspunderii civile delictuale.

Rezolvarea acțiunii civile în cadrul procesului penal, atât față de inculpat, cât și față de asigurător, este de natură a asigura soluționarea tuturor raporturilor juridice rezultate din săvârșirea faptei care face obiectul cauzei, fiind justificată prin posibilitatea ca societatea de asigurare să aibă o calitate procesuală distinctă, respectiv aceea de asigurător, așa cum s-a stabilit prin Decizia nr. I/2005, pronunțată în recurs în interesul legii.

În cadrul acestei orientări au fost identificate hotărâri în sensul:

a) obligării la plata despăgubirilor civile numai a asigurătorului în mod direct și în limita obligației sale contractuale (anexa II nr. 38-50);

Susținătorii acestui punct de vedere au motivat că solidaritatea nu se prezumă, ci trebuie prevăzută expres, iar dispozițiile Legii nr. 136/1995 reglementează preluarea integrală de către asigurător a riscului producerii evenimentului rutier până la concurența sumei maxime pentru care acesta răspunde;

b) obligării la plata despăgubirilor civile a inculpatului împreună cu asigurătorul (anexa II nr. 51-71).

Instanțele au precizat că dispozițiile Legii nr. 136/1995 instituie doar o răspundere prioritară a asigurătorului, fără a elimina răspunderea civilă delictuală aplicabilă autorului faptei ilicite în temeiul legii generale, ce intervine în cazul în care asigurătorul nu își poate îndeplini obligația derivată din contractul de asigurare;

c) obligării la plata despăgubirilor civile a inculpatului în solidar cu asigurătorul (anexa II nr. 72-76).

Hotărârile judecătorești care reflectă această orientare nu cuprind o motivare sub acest aspect.

În jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție au fost identificate mai multe hotărâri judecătorești care vizează problemele de drept supuse dezlegării prezentului recurs în interesul legii, respectiv calitatea procesuală a asigurătorului și modalitatea în care răspunde, respectiv singur sau în solidar cu inculpatul. Dintre acestea se cuvin amintite cu titlu exemplificativ:

- Decizia nr. 3.405/2012 din 23 octombrie 2012, în care s-a decis în sensul obligării exclusive a asigurătorului de răspundere civilă la plata către părțile civile a daunelor materiale și a daunelor morale;

- Decizia nr. 320/A/2014 din 13 octombrie 2014, în care s-a decis în sensul obligării inculpatului alături de asigurător;

- Decizia nr. 325/A/2014 din 30 octombrie 2014, în care s-a decis în sensul obligării exclusive a asigurătorului de răspundere civilă la plata către părțile civile a daunelor materiale și a daunelor morale;

- Decizia nr. 388/2014 din 20 noiembrie 2014, prin care s-a menținut soluția de obligare a asigurătorului la plata către părțile civile de despăgubiri și de daune morale.

În jurisprudența Curții Constituționale nu au fost identificate hotărâri care să analizeze din punctul de vedere al constituționalității dispozițiile referitoare la calitatea asigurătorului și limitele răspunderii acestuia în procesul penal.

În jurisprudența Curții Europene de Justiție nu au fost identificate hotărâri prin care să se fi statuat asupra calității asigurătorului în procesul penal, însă sub aspectul armonizării legislațiilor statelor membre în materia asigurării de răspundere civilă pentru daune produse prin accidente auto prezintă relevanță hotărârea pronunțată în cauza C-556/13 de Camera a patra, în special considerentele în care s-au reținut următoarele:

"Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, pentru interpretarea unei dispoziții de drept al Uniunii trebuie să se țină seama nu doar de termenii acesteia, ci și de contextul său și de obiectivele urmărite de reglementarea din care face parte (Hotărârea Csonka și alții, C-409/11, EU:C:2013:512, pct. 23, și Hotărârea Vnuk, C-162/13, EU:C:2014:2146, pct. 42).

În această privință trebuie amintit că A treia directivă se înscrie în cadrul unui sistem instituit de Prima directivă și care tinde la apropierea legislațiilor statelor membre privind asigurarea auto obligatorie.

Prin intermediul acestui sistem, legiuitorul Uniunii Europene a impus tuturor statelor membre obligația de a asigura că, sub rezerva unor excepții clar definite, toți proprietarii și deținătorii de vehicule care provin în mod obișnuit de pe teritoriul lor încheie cu o companie de asigurări un contract care să garanteze, cel puțin în limitele definite de dreptul Uniunii, răspunderea lor civilă pentru pagubele produse de vehiculele menționate (Hotărârea Csonka și alții, C-409/11, EU:C:2013:512, pct. 28).

În acest cadru, astfel cum reiese din cuprinsul celui de al doisprezecelea și al celui de al treisprezecelea considerent ale acesteia, A treia directivă completează în mod uniform, printre altele, Prima directivă urmărind să consolideze nu numai protecția victimelor unor accidente cauzate de circulația unui vehicul, ci și pe cea a asiguraților, precum și să faciliteze în și mai mare măsură trecerea frontierelor interne din Uniune și, în consecință, înființarea și funcționarea pieței interne, luând drept bază un înalt nivel de protecție a consumatorului.

Potrivit celui de al șaptelea considerent al celei de A treia directive, în special în interesul asiguratului, statele membre sunt ținute să adopte măsurile necesare pentru ca fiecare poliță de asigurare să garanteze, în schimbul unei prime unice în fiecare stat membru, acoperirea impusă de lege sau acoperirea impusă de legislația statului membru în care se află de regulă vehiculul, în cazul în care aceasta din urmă este mai mare.

În plus, trebuie amintit că o operațiune de asigurare se caracterizează, după cum se admite în general, prin faptul că asigurătorul se obligă, în schimbul plății prealabile a unei prime, să acorde asiguratului, în cazul în care se realizează riscul asigurat, prestația convenită cu ocazia încheierii contractului (Hotărârea CPP, C-349/96, EU:C:1999:93, pct. 17, și Hotărârea Skandia, C-240/99, EU:C:2001:140, pct. 37).

În raport cu un astfel de context și cu astfel de obiective este necesar să se considere că dispozițiile art. 2 din A treia directivă, referitoare la prima unică și la întinderea teritorială a acoperirii asigurării, vizează nu numai raporturile dintre asigurător și victimă, ci și pe cele dintre asigurător și asigurat. În special, aceste dispoziții implică faptul că, în schimbul plății de către asigurat a primei unice, asigurătorul preia, în principiu, riscul despăgubirii victimelor unui eventual accident în care este implicat vehiculul asigurat, și aceasta oricare ar fi statul membru al Uniunii pe teritoriul căruia este utilizat acest vehicul și în care se produce respectivul accident.

În consecință, nu corespunde noțiunii de «primă unică», în sensul art. 2 din A treia directivă, o primă care variază în funcție de faptul că vehiculul asigurat urmează să circule doar pe teritoriul statului membru pe care respectivul vehicul se află de regulă sau pe ansamblul teritoriului Uniunii. Astfel, o asemenea variație ar echivala, contrar celor prevăzute la articolul amintit, cu a condiționa angajamentul asigurătorului privind preluarea riscului care rezultă din circulația vehiculului menționat în afara statului membru în care acesta se află de regulă de plata unei prime suplimentare."

Totodată, prezintă relevanță sub aspectul limitelor răspunderii și hotărârile pronunțate de Curtea de Justiție a Uniunii Europene în cauzele C-22/12 și C-277/12, în Comunicatul de presă nr. 144/13 al Curții precizându-se următoarele:

"Prima directivă a Uniunii (n.n. Directiva 72/166/CEE a Consiliului) în materie de asigurare auto obligatorie impune

statelor membre ca vehiculele care provin în mod obișnuit de pe teritoriul lor să fie acoperite de o asigurare. Deși statele membre sunt libere să stabilească daunele acoperite de această asigurare, precum și termenii și condițiile sale, A doua directivă (n.n. Directiva 84/5/CEE a Consiliului) adoptată în acest domeniu prevede că asigurarea trebuie să acopere în mod obligatoriu vătămările corporale pentru un quantum minim de 1 milion de euro pe victimă sau de 5 milioane de euro pe eveniment asigurat, în acest din urmă caz indiferent de numărul victimelor. De asemenea, aceasta trebuie să acopere și daunele materiale pentru un quantum minim de un milion de euro pe eveniment asigurat, indiferent de numărul de victime."

În legătură cu hotărârea pronunțată în cauza C-22/12 s-au mai precizat următoarele:

"În hotărârea pronunțată, Curtea amintește în primul rând că obligația de acoperire de asigurare în temeiul răspunderii civile pentru pagubele produse de autovehicule este distinctă de întinderea despăgubirii pentru aceste pagube în temeiul răspunderii civile a asiguratului. Într-adevăr, în timp ce prima este definită și garantată de reglementarea Uniunii, cea de a doua este reglementată, în esență, de dreptul național.

Astfel, statele membre rămân, în principiu, libere să determine, în cadrul regimurilor interne de răspundere civilă, daunele cauzate de autovehicule care trebuie reparate, întinderea despăgubirii pentru aceste daune și persoanele care au dreptul la respectiva reparație. Cu toate acestea, Curtea subliniază că, dintr-o preocupare de a reduce deosebirile care ar subzista între legislațiile statelor membre privind întinderea obligației de asigurare, Uniunea a impus, în materia răspunderii civile, o acoperire obligatorie a pagubelor materiale și a vătămărilor corporale, până la concurența unor sume determinate în A doua directivă. Statele membre sunt, așadar, ținute să stabilească daunele acoperite, precum și termenii și condițiile asigurării auto obligatorii, ținând seama de normele dreptului Uniunii.

În continuare, Curtea precizează că vătămările corporale a căror acoperire este obligatorie în temeiul celei de A doua directive cuprind orice prejudiciu care rezultă dintr-o atingere adusă integrității persoanei, inclusiv suferințele, atât fizice, cât și psihologice. Astfel, printre daunele care trebuie reparate în conformitate cu dreptul Uniunii figurează prejudiciile morale a căror reparare este prevăzută în temeiul răspunderii civile a asiguratului de dreptul național aplicabil litigiului.

În sfârșit, Curtea arată că protecția Primei directive se extinde la orice persoană care are dreptul, în temeiul dreptului național al răspunderii civile, la repararea daunei cauzate de autovehicule. Întrucât, potrivit indicațiilor instanței slovace, dreptul ceh acordă doamnei Haasova și fiicei sale dreptul la repararea prejudiciului moral suferit ca urmare a decesului soțului său și, respectiv, al tatălui său, ele ar trebui așadar să poată beneficia de protecția acordată de această directivă."

Referitor la hotărârea pronunțată în cauza C-277/12, în comunicat se arată următoarele:

"La fel ca în hotărârea pronunțată astăzi în Cauza Haasova, Curtea arată că dacă dreptul național permite membrilor familiei victimei unui accident rutier să solicite o despăgubire pentru prejudiciul moral suferit, aceasta trebuie acoperită de asigurarea auto obligatorie. Or, întrucât, potrivit indicațiilor instanței naționale, dreptul leton acordă domnului Drozdovs dreptul la repararea prejudiciului moral suferit ca urmare a decesului părinților săi, el ar trebui așadar să poată beneficia de protecția acordată de Prima directivă. Curtea constată de asemenea că, dacă un stat membru recunoaște dreptul la o despăgubire pentru prejudiciul moral suferit, el nu poate să prevadă pentru această categorie specifică de daune, care ține de vătămările corporale în sensul celei de A doua directive, garanții maxime inferioare garanțiilor minime stabilite de această directivă. Astfel, directiva nu prevede și nici nu autorizează o altă diferențiere între daunele acoperite decât cea stabilită între vătămările corporale și pagubele materiale."

În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului nu au fost identificate hotărâri care să prezinte relevanță cu privire la problemele ce formează obiectul prezentului recurs în interesul legii.

4. Opinia procurorului general

Prin modificările legislative din 1 februarie 2014, părțile procesului penal au fost stabilite prin dispozițiile art. 32 alin. (2) din Codul de procedură penală, acestea fiind: inculpatul, partea civilă și partea responsabilă civilmente.

Potrivit art. 86 din același cod, partea responsabilă civilmente este persoana (fizică sau juridică) care, potrivit legii civile, are obligația legală sau convențională de a repara în întregime sau în parte, singură sau în solidar, prejudiciul cauzat prin infracțiune și care este chemată să răspundă în proces.

Prin noua definiție a părții responsabile civilmente, intenția legiuitorului a fost aceea "de a rezolva deplin și complet conflictul de drept intervenit, atât sub aspectul laturii penale, cât și sub cel al reparării pagubelor cauzate, prin infracțiune, în limitele impuse de desfășurarea într-un termen rezonabil a procesului penal", fiind "extinsă sfera

persoanelor care fac parte din noțiunea de parte responsabilă civilmente prin includerea persoanelor care, potrivit legii civile, au obligația convențională de a repara prejudiciul cauzat prin infracțiune".

Alegând să arate expres că obligația de reparare a pagubei, care incumbă părții responsabile civilmente, poate avea atât natură legală, cât și convențională, se poate conchide că legiuitorul a dorit să nu lase loc de interpretări în ipoteza unor raporturi juridice precum cele care se nasc între asiguratorul de răspundere civilă, asigurat și persoana păgubită.

Conform art. 87 alin. (2) din Codul de procedură penală, drepturile părții responsabile civilmente se exercită în limitele și în scopul soluționării acțiunii civile.

Potrivit dispozițiilor prevăzute de art. 19 din Codul de procedură penală, care poartă denumirea marginală "Obiectul și exercitarea acțiunii civile", acțiunea civilă are ca obiect tragerea la răspundere civilă delictuală a persoanelor responsabile (inculpatul și, după caz, partea responsabilă civilmente) potrivit legii civile pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii civile.

Aceste prevederi arată temeiul de fapt al acțiunii civile exercitate în procesul penal, și anume împrejurarea că tragerea la răspundere civilă vizează un prejudiciu cauzat printr-o infracțiune, iar repararea acestuia se face potrivit dispozițiilor legii civile, iar potrivit art. 25 alin. (1) din Codul de procedură penală instanța se pronunță prin aceeași hotărâre, atât asupra acțiunii penale, cât și asupra acțiunii civile.

Exercitarea concomitentă a celor două acțiuni (penală și civilă) implică o cauză unică, având ca obiect săvârșirea aceleiași fapte. Din punct de vedere penal, fapta constituie infracțiune, iar din punct de vedere civil aceeași faptă constituie un delict civil cauzator de prejudicii.

În analiza faptei ca delict civil cauzator de prejudicii sunt avute în vedere condițiile legii civile substanțiale, nu cele ale legii penale materiale.

Spre deosebire de prevederile anterioare cuprinse în art. 998-1003 din Codul civil de la 1864, care vizau doar ipotezele răspunderii delictuale, actualul Cod civil reglementează distinct repararea prejudiciului în cazul răspunderii delictuale, căreia i-a fost rezervată secțiunea a 6-a din cap. IV - Răspunderea civilă din titlul II al cărții a V-a, intitulată "Repararea prejudiciului în cazul răspunderii delictuale".

În doctrină se precizează că în domeniul dreptului civil reparația nu reprezintă neapărat "o sancțiune" îndreptată împotriva persoanei responsabile, ci un mijloc juridic prin care victima poate pretinde repunerea sa în situația anterioară comiterii faptei dăunătoare.

În procesul penal, poziția societății de asigurare se întemeiază pe relația contractuală dintre aceasta și persoana vinovată de producerea accidentului, persoană în a cărei proprietate se află vehiculul asigurat, raport ce dă naștere, în condițiile producerii riscului asigurat, unor drepturi în beneficiul unor terțe persoane, respectiv persoanele prejudiciate prin fapta celui asigurat.

Împrejurarea că răspunderea părții responsabile civilmente poate fi de natură convențională implică faptul ca între inculpat și partea responsabilă civilmente să se fi încheiat un contract prin care acesta din urmă să fi preluat răspunderea civilă pentru prejudicii produse prin infracțiuni comise de inculpat.

Specificul acestor raporturi juridice este generat de împrejurarea că producerea riscului asigurat echivalează cu constatarea și existența unei fapte ilicite cauzatoare de prejudicii, care declanșează răspunderea civilă delictuală a autorului faptei.

Astfel, răspunderea asiguratorului față de persoana prejudiciată, în materia asigurării de răspundere civilă auto, este o răspundere contractuală, asumată prin contractul de asigurare, directă, asiguratorul răspunzând pentru fapta sa de a-și asuma conduita asiguratului. Așadar, temeiul răspunderii asiguratorului este convențional, iar cel al răspunderii asiguratului este delictual.

Ca atare, terțul păgubit poate invoca răspunderea contractuală direct în fața instanței penale și nu pe calea unei acțiuni civile separate, ulterioară procesului penal, în fața instanței civile.

Pe de altă parte, din coroborarea dispozițiilor prevăzute de art. 19, art. 20, art. 25 alin. (1) și art. 397 alin. (1) din Codul de procedură penală rezultă intenția legiuitorului ca instanța penală să soluționeze deopotrivă, în cadrul procesului penal, ambele acțiuni, penală și civilă.

A obliga persoana vătămată să invoce răspunderea contractuală numai în fața instanței civile, pe motiv că norma

procesual penală nu conferă în mod expres calitate procesuală societății de asigurare în cadrul procesului penal și nu se regăsește printre ipotezele de răspundere delictuală prevăzute de art. 1.372-1.374 din Codul civil, presupune o încălcare a dreptului acesteia de a se constitui parte civilă în procesul penal, consacrat de art. 20 alin. (1) și art. 84 alin. (1) din Codul de procedură penală.

Această limitare constituie o inechitate și față de inculpat, care, prin excluderea posibilității de opțiune a persoanei vătămate pentru răspunderea contractuală, va răspunde delictual pentru fapta ilicită proprie, cu toate că riscul comiterii unei infracțiuni din culpă a fost preluat, prin contractul de asigurare preexistent, de societatea de asigurare.

În sprijinul argumentației au fost apreciate ca relevante și dispozițiile art. 1 alin. (2) din Norma Autorității de Supraveghere Financiară nr. 23/2014 privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule, intrată în vigoare din 1 ianuarie 2015, care prevăd următoarele: "contractul de asigurare obligatorie de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule acoperă răspunderea civilă delictuală a proprietarului sau a utilizatorului unui vehicul pentru prejudiciile produse unei terțe părți prin intermediul vehiculului".

De asemenea, potrivit art. 26 alin. (1) din cuprinsul aceluiași act normativ, "asigurătorul RCA are obligația de a despăgubi partea prejudiciată pentru prejudiciile suferite în urma accidentului produs prin intermediul vehiculului asigurat, potrivit pretențiilor formulate în cererea de despăgubire, dovedite prin orice mijloc de probă".

Totodată, în fraza a doua a articolului se precizează situațiile în care se acordă despăgubiri, sub condiția să nu se depășească limitele de despăgubire prevăzute de contractul de asigurare R.C.A.

Din interpretarea acestor dispoziții rezultă că recuperarea pagubei nu se va realiza printr-un proces subsecvent celui în care s-a stabilit vinovăția persoanei responsabile și cuantumul prejudiciului, răspunderea civilă delictuală a asiguratului putând fi angajată numai dacă nivelul despăgubirilor stabilite de instanță excede față de limita maximă a despăgubirilor de asigurare. În această din urmă situație, răspunderea contractuală va coexista cu răspunderea civilă delictuală.

Prevederile sus-menționate se coroborează cu dispozițiile art. 49 și art. 50 din Legea nr. 136/1995, potrivit căreia asigurătorul este obligat, în temeiul contractului de asigurare încheiat cu inculpatul, în mod neechivoc, să plătească o despăgubire pentru prejudiciul pentru care asiguratul răspunde în baza legii față de terțe persoane păgubite.

În concluzie, dispozițiile legale invocate reglementează ipoteza unei subrogări legale obligatorii a asigurătorului în locul inculpatului, în cazul acțiunilor civile promovate în procesul penal de persoanele care solicită repararea prejudiciului cauzat prin fapta inculpatului.

De altfel, se arată în cuprinsul recursului, în sensul recunoașterii calității de parte responsabilă civilmente a asigurătorului în procesul penal, s-a pronunțat și doctrina.

Spre deosebire de legislația anterioară, care consacră ca regulă generală răspunderea solidară a părții responsabile civilmente cu inculpatul pentru întreaga pagubă, modificarea art. 86 din Codul de procedură penală relevă faptul că partea responsabilă civilmente poate răspunde și singură pe latura civilă a procesului penal.

Dispozițiile civile care prevăd răspunderea solidară, art. 1.382 din Codul civil, potrivit căreia "cei care răspund pentru o faptă prejudiciabilă sunt ținuți solidar la reparație față de cel prejudiciat", se referă, în opinia doctrinei, la situația în care prejudiciul suferit de victimă are o pluralitate de cauze, respectiv comiteria a mai multor fapte ilicite de către autori, complici, tăinuitori prin care victima a fost prejudiciată.

Or, societatea de asigurare nu a participat nici direct, nici indirect la producerea accidentului auto imputabil inculpatului, acesta din urmă fiind singurul autor al faptei. Societatea de asigurare și-a asumat conduita acestuia, obligându-se la plata despăgubirilor.

Asigurătorul, atunci când acoperă prejudiciul suferit de terțul victimă a accidentului, nu face o plată pentru inculpat și nici alături de acesta, ci își îndeplinește obligația asumată prin contractul de asigurare.

De altfel, Curtea Constituțională, în jurisprudența sa constantă, a susținut că "asigurătorul nu este doar un simplu garant, ci adevăratul debitor al despăgubirii care se cuvine terțului prejudiciat, deoarece el nu doar avansează, ci suportă, efectiv și definitiv, prejudiciul cauzat prin culpa asiguratului său".

Totodată, dispozițiile exprese din legislația asigurărilor nu caracterizează răspunderea asigurătorului de răspundere

civilă și a asiguratului ca fiind solidară.

Prin urmare, modificarea legislativă relevată de art. 86 din Codul de procedură penală rezolvă situația juridică creată prin încheierea contractului de asigurare obligatorie de către inculpat, consacrand expres răspunderea civilă contractuală a părții responsabile civilmente, care, potrivit noilor dispoziții, poate acoperi singură prejudiciul creat de inculpatul vinovat de săvârșirea faptei.

Conținutul nou al dispoziției legale invocate este menit să rezolve diferendele jurisprudențiale existente în această materie sub imperiul legii anterioare, perpetuate inclusiv după pronunțarea Deciziei date în recursul în interesul legii nr. I/2005 de către Înalta Curte de Casație și Justiție - Secțiile Unite.

În concluzie, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a considerat că persoana vătămată își poate formula pretențiile numai împotriva asiguratorului de răspundere civilă, în limitele obligației acestuia, angajarea răspunderii inculpatului în temeiul răspunderii civile delictuale fiind posibilă doar pentru pagubele neacoperite, în ipoteza în care prejudiciul depășește întinderea răspunderii asiguratorului, determinată prin contractul de asigurare și normele speciale aplicabile în materie.

5. Raportul asupra recursului în interesul legii

Judecătorii-raportori, prin raportul întocmit în cauză, au apreciat că recursul în interesul legii este admisibil.

În plus, judecătorii-raportori au subliniat și faptul că, deși recursul în interesul legii vizează expres doar problemele calității procesuale a asiguratorului de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de autovehicule în procesul penal și ale limitelor răspunderii acestui asigurator, din dezvoltarea argumentelor pe care cererea de recurs se întemeiază, precum și din observarea propunerilor de soluție formulate se impune concluzia că recursul în interesul legii vizează și tipul de răspundere ce îi incumbă asiguratorului, respectiv dacă acesta are a răspunde singur sau în solidar cu inculpatul pentru prejudiciile produse prin accidente de circulație.

Rezumând problema de drept care a primit soluții diferite de la instanțele judecătorești, prin hotărâri judecătorești definitive, judecătorii-raportori au apreciat că, în interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 86 din Codul de procedură penală, în cazul asigurării obligatorii de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule, societatea de asigurare are calitate de parte responsabilă civilmente și are obligația de a repara singură prejudiciul cauzat prin infracțiune, în limitele stabilite în contractul de asigurare și prin dispozițiile legale privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă.

6. Înalta Curte de Casație și Justiție, examinând sesizarea cu recurs în interesul legii, raportul întocmit de judecătorii-raportori și dispozițiile legale ce se solicită a fi interpretate în mod unitar, reține următoarele:

Înalta Curte de Casație și Justiție a fost legal sesizată, fiind îndeplinite cerințele impuse de dispozițiile art. 471 alin. (1) și (3) și ale art. 472 din Codul de procedură penală, referitoare la titularul sesizării și la depunerea hotărârilor definitive ce atestă existența unei jurisprudențe neunitare relativ la problema de drept ce se cere a fi interpretată.

Practica neunitară ce formează obiectul recursului în interesul legii a fost generată de interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 86 din Codul de procedură penală cu privire la calitatea procesuală a societății de asigurare în ipoteza asigurării obligatorii de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule și limitele răspunderii acestuia.

Cadrul legal

Următoarele dispoziții legale au fost apreciate ca având incidență în soluționarea prezentului recurs în interesul legii:

Legea nr. 136/1995

Art. 3. - "În asigurarea obligatorie raporturile dintre asigurat și asigurator, drepturile și obligațiile fiecărei părți sunt stabilite prin lege."

Art. 48 alin. (1) - "Persoanele fizice sau juridice care au în proprietate vehicule supuse înmatriculării/înregistrării în România, precum și tramvaie au obligația să se asigure pentru cazurile de răspundere civilă ca urmare a pagubelor produse prin accidente de vehicule în limitele teritoriale de acoperire și să mențină valabilitatea contractului de asigurare prin plata primelor de asigurare, precum și să aplice pe parbrizul vehiculului sau în alt loc vizibil din exterior vigneta."

Art. 49. - "Asiguratorul acordă despăgubiri, în baza contractului de asigurare, pentru prejudiciile de care asigurații

răspund față de terțe persoane păgubite prin accidente de vehicule, precum și tramvaie și pentru cheltuielile făcute de asigurați în procesul civil, în conformitate cu:

a) legislația în vigoare din statul pe teritoriul căruia s-a produs accidentul de vehicul și cu cel mai mare nivel de despăgubire dintre cel prevăzut în legislația respectivă și cel prevăzut în contractul de asigurare;

b) legislația românească în vigoare, în cazul în care persoanele păgubite sunt cetățeni ai statelor membre ale Uniunii Europene, în timpul unei călătorii ce leagă direct două teritorii în care este valabil tratatul de instituire a Comunității Economice Europene, dacă nu există birou național pe teritoriul traversat în care s-a produs accidentul."

Art. 50. - "Despăgubirile se acordă pentru sumele pe care asiguratul este obligat să le plătească cu titlu de dezdăunare și cheltuieli de judecată persoanelor păgubite prin vătămare corporală sau deces, precum și prin avarierea ori distrugerea de bunuri.

În caz de vătămare corporală sau deces, despăgubirile se acordă atât pentru persoanele aflate în afara vehiculului care a produs accidentul, cât și pentru persoanele aflate în acel vehicul, cu excepția conducătorului vehiculului respectiv.

Se acordă despăgubiri și în cazul în care persoanele care formulează pretenții de despăgubiri sunt soțul (soția) sau persoane care se află în întreținerea proprietarului ori conducătorului vehiculului asigurat, răspunzător de producerea accidentului. (n.n. Această prevedere legală a format obiectul unui recurs în interesul legii, soluționat prin Decizia nr. 23 din 26 octombrie 2015, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 71 din 1 februarie 2016.)

Pentru avarierea sau distrugerea bunurilor, despăgubirile se acordă pentru bunurile aflate în afara vehiculului care a produs accidentul, iar pentru bunurile aflate în acel vehicul, numai dacă acestea nu erau transportate în baza unui raport contractual existent cu proprietarul sau cu utilizatorul vehiculului respectiv, precum și dacă nu aparțineau proprietarului, utilizatorului ori conducătorului vehiculului răspunzător de producerea accidentului."

Art. 51. - "Despăgubirile, astfel cum sunt prevăzute la art. 49 și 50, se acordă și în cazul în care cel care conducea vehiculul, răspunzător de producerea accidentului, este o altă persoană decât asiguratul.

Despăgubirile se plătesc și atunci când persoanele păgubite nu au domiciliul, reședința sau sediul în România.

În caz de vătămare corporală sau deces al unei persoane ori de avariere sau distrugere de bunuri, se acordă despăgubiri dacă vehiculul care a produs accidentul este identificat și asigurat, chiar dacă autorul accidentului a rămas neidentificat."

Art. 52. - "În cazul în care, pentru același proprietar de vehicul, la data producerii accidentului, existau mai multe asigurări valabile, despăgubirea se suportă în părți egale de către toți asiguratorii. Despăgubirea se va plăti integral de către asiguratorul la care s-a adresat persoana păgubită, urmând ca ulterior asiguratorul în cauză să se îndrepte împotriva celorlalți asiguratorii pentru recuperarea părții de despăgubire, plătită în numele acestora.

Asiguratul are obligația de a informa asiguratorul despre încheierea unor astfel de asigurări cu alți asiguratorii."

Art. 53. - "Prin norme adoptate de Autoritatea de Supraveghere Financiară conform legii se stabilesc: aplicarea asigurării obligatorii de răspundere civilă auto, limitele teritoriale de acoperire, nivelul despăgubirilor, condițiile de plată, durata asigurării, facilitățile și penalizările aplicabile asiguraților, criteriile și condițiile pentru acordarea sau retragerea autorizației, persoanele care au obligația să încheie contracte de asigurare, modalitatea de gestionare a cazurilor de refuz al asiguratorului de a încheia asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto, dacă este cazul, precum și alte informații referitoare la acest tip de asigurare."

Art. 54. - "Despăgubirea se stabilește și se efectuează conform art. 43 și 49, iar în cazul stabilirii despăgubirii prin hotărâre judecătorească, drepturile persoanelor păgubite prin accidente produse de vehicule aflate în proprietatea persoanelor asigurate în România se exercită împotriva asiguratorului de răspundere civilă, în limitele obligației acestuia, stabilită în prezentul capitol, cu citarea obligatorie a persoanei/persoanelor răspunzătoare de producerea accidentului în calitate de intervenienți forțați.

Drepturile persoanelor păgubite prin accidente produse pe teritoriul României de vehicule aflate în proprietatea persoanelor asigurate în străinătate se exercită împotriva asiguratorului prin reprezentanțele de despăgubiri sau prin Biroul Asiguratorilor de Autovehicule din România, după caz, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute la art. 48 alin. (2)."

Art. 55 alin. 1. - "Despăgubirile se plătesc de către asigurător persoanelor fizice sau juridice păgubite."

Norma A.S.F. nr. 23/2014 (modificată prin Norma A.S.F. nr. 2/2015 și prin Norma A.S.F. nr. 21/2015)

Art. 1. - "(1) În conformitate cu prevederile art. 49 din Legea nr. 136/1995 privind asigurările și reasigurările în România, cu modificările și completările ulterioare, asigurătorii care practică asigurarea obligatorie de răspundere civilă a vehiculelor pe teritoriul României acordă despăgubiri pentru prejudiciile produse prin accidente de vehicule, de care asigurații răspund delictual față de terțe persoane. Nu intră sub incidența asigurării răspunderea decurgând din executarea unui contract de transport de bunuri efectuat cu titlu oneros.

(2) Contractul de asigurare obligatorie de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule acoperă răspunderea civilă delictuală a proprietarului sau a utilizatorului unui vehicul pentru prejudiciile produse unei terțe părți prin intermediul vehiculului.

(3) Condițiile contractuale pentru asigurarea obligatorie RCA sunt reglementate de prevederile Legii nr. 136/1995, cu modificările și completările ulterioare, și de prezenta normă."

Art. 16 alin. (1) și (2) -

"(1) La încheierea asigurării obligatorii RCA, asigurătorul este obligat să emită asiguratului polița de asigurare obligatorie de răspundere civilă a vehiculelor, denumită în continuare poliță de asigurare RCA, împreună cu vinieta și documentul internațional de asigurare.

(2) În baza unui act adițional, contractul de asigurare RCA poate cuprinde clauze suplimentare, în condițiile în care acestea nu reduc sau nu restricționează drepturile unei părți prejudiciate ce decurg din asigurarea obligatorie RCA ori nu contravin prevederilor legale."

Art. 24. - "(1) Asigurătorii RCA au obligația de a stabili limite de despăgubire, care nu pot fi mai mici decât limitele de despăgubire stabilite de către Autoritatea de Supraveghere Financiară.

(2) Limitele de despăgubire stabilite de către Autoritatea de Supraveghere Financiară sunt:

a) pentru pagubele materiale produse în unul și același accident, indiferent de numărul persoanelor păgubite, limita de despăgubire se stabilește, pentru accidente produse începând cu anul 2012, la un nivel de 1.000.000 euro, echivalent în lei la cursul de schimb al pieței valutare la data producerii accidentului, comunicat de Banca Națională a României;

b) pentru vătămări corporale și decese, inclusiv pentru prejudicii fără caracter patrimonial produse în unul și același accident, indiferent de numărul persoanelor păgubite, limita de despăgubire se stabilește, pentru accidente produse începând cu anul 2012, la un nivel de 5.000.000 euro, echivalent în lei la cursul de schimb al pieței valutare la data producerii accidentului, comunicat de Banca Națională a României.

(3) Limitele de despăgubire vor fi revizuite din 5 în 5 ani, în funcție de evoluția indicelui european al prețurilor de consum (IEPC) stabilit în conformitate cu Regulamentul (CE) nr. 2.494/95 al Consiliului din 23 octombrie 1995 privind indicii armonizați ai prețurilor de consum."

Art. 25. - "În cazul în care în unul și același eveniment au fost prejudiciate mai multe persoane și valoarea totală a prejudiciilor depășește limitele de despăgubire specificate în polița RCA, despăgubirea va fi stabilită în funcție de cota-parte din valoarea prejudiciului ce revine fiecărei persoane îndreptățite la despăgubire pentru prejudiciile suferite în același accident."

Art. 26 alin. (1) -

"Asigurătorul RCA are obligația de a despăgubi partea prejudiciată pentru prejudiciile suferite în urma accidentului produs prin intermediul vehiculului asigurat, potrivit pretențiilor formulate în cererea de despăgubire, dovedite prin orice mijloc de probă. Fără a se depăși limitele de despăgubire prevăzute în contractul de asigurare RCA, în condițiile în care evenimentul asigurat s-a produs în perioada de valabilitate a poliței de asigurare RCA, se acordă despăgubiri în formă bănească pentru:

- a) vătămări corporale sau deces, inclusiv pentru prejudicii fără caracter patrimonial;
- b) pagube materiale;
- c) pagube reprezentând consecința lipsei de folosință a vehiculului avariat;

d) cheltuieli de judecată efectuate de către persoana păgubită."

Art. 44. - "Despăgubirile se stabilesc în conformitate cu art. 54 din Legea nr. 136/1995, cu modificările și completările ulterioare, în baza poliței RCA, cu respectarea prevederilor legale în vigoare, pe baza elementelor cuprinse în formularul «Constatăre amiabilă de accident» ori pe baza actelor eliberate de persoanele care au competențe să constate accidente de vehicule, pe baza înștiințării sau a procesului-verbal de constatare a pagubelor întocmit de asigurător, precum și a oricăror mijloace de probă, ori prin hotărâre judecătorească."

Art. 45. - "Stabilirea despăgubirilor se poate face în cazurile în care, din documentele existente în dosarul de daună - constatare amiabilă de accident, acte eliberate de persoanele care au competențe să constate accidente de vehicule, înștiințare, procesul-verbal de constatare a pagubelor întocmit de asigurător sau alte mijloace de probă -, rezultă răspunderea civilă a proprietarului sau a conducătorului vehiculului asigurat în producerea pagubei, iar persoana păgubită face dovada prejudiciului suferit."

Art. 46. - "Despăgubirile se stabilesc prin hotărâre judecătorească, în cazul în care:

1. se formulează pretenții de despăgubiri pentru lipsa de folosință a bunului avariat ori distrus, pentru partea respectivă de despăgubire, cu excepția lipsei de folosință a mijloacelor de transport cu care persoana păgubită își realizează obiectul de activitate și pentru care deține licența și autorizare în acest sens, dar numai pentru timpul normat necesar efectuării reparației pagubelor produse la mijloacele de transport. Partea de despăgubire aferentă lipsei de folosință se determină luându-se în calcul tarifele pentru transporturi de mărfuri sau de persoane, practicate de păgubit la data producerii pagubei. Sarcina probei aparține păgubitului și se face cu înscrisuri doveditoare;

2. se formulează pretenții de despăgubiri pentru hârtii de valoare, acte, manuscrise, bijuterii, pietre prețioase, obiecte de artă, obiecte din platină, aur sau argint, mărci poștale, timbre, precum și pentru dispariția sau distrugerea banilor;

3. nu se pot trage concluzii cu privire la persoana răspunzătoare de producerea prejudiciului, la cauzele și împrejurările producerii accidentului, precum și la cuantumul prejudiciilor produse."

Art. 47. - "În cazul în care accidentul de vehicul face obiectul unui proces-penal, despăgubirile se stabilesc pe cale amiabilă, dacă:

1. potrivit legii, acțiunea penală a fost stinsă sau poate fi stinsă prin împăcarea părților;

2. deși hotărârea instanței penale a rămas definitivă și irevocabilă, stabilirea despăgubirilor civile ar urma să se facă ulterior;

3. deși acțiunea penală nu poate fi stinsă prin împăcarea părților:

a) s-a dat rechizitoriu de trimitere în judecată și persoana păgubită își ia un angajament scris prin care se obligă să restituie de îndată, parțial sau total, despăgubirea primită, în funcție de hotărârea instanței penale în ceea ce privește fapta, făptuitorul și vinovăția; sau,

b) din actele încheiate de autoritățile publice rezultă atât răspunderea civilă a acestora, prejudiciile cauzate, cât și vinovăția penală a conducătorului auto care urmează să fie trimis în judecată după finalizarea cercetărilor aflate în curs și persoana păgubită își ia un angajament scris prin care se obligă să restituie de îndată, parțial sau total, despăgubirea primită, în funcție de hotărârea instanței penale în ceea ce privește fapta, făptuitorul și vinovăția."

Art. 48. - "La stabilirea despăgubirii, în cazul avarierii sau al distrugerii bunurilor, se iau ca bază de calcul pretențiile formulate de persoanele păgubite, ținându-se cont de prevederile legale privind acoperirea cuantumului pagubelor aduse bunurilor, fără a se depăși valoarea acestora din momentul producerii accidentului și nici limitele de despăgubire stabilite prin polița de asigurare RCA."

Art. 49. - "În cazul în care cuantumul despăgubirilor în același accident de vehicul depășește, la data producerii accidentului, limita de despăgubire stabilită prin polița de asigurare RCA, exclusiv cheltuielile făcute în procesul civil, indiferent de numărul persoanelor păgubite și de numărul persoanelor răspunzătoare de producerea pagubei, despăgubirile se acordă, în limita acestei sume, fiecărei persoane păgubite, proporțional cu raportul dintre limita de despăgubire prevăzută în polița de asigurare și totalul cuantumului despăgubirilor."

Codul de procedură penală

Art. 19 alin. (5). - "Repararea prejudiciului material și moral se face potrivit dispozițiilor legii civile."

Art. 32 alin. (2). - "Părțile din procesul penal sunt inculpatul, partea civilă și partea responsabilă civilmente."

Art. 84 alin. (1). - "Persoana vătămată care exercită acțiunea civilă în cadrul procesului penal este parte în procesul penal și se numește parte civilă."

Art. 86. - "Persoana care, potrivit legii civile, are obligația legală sau convențională de a repara în întregime sau în parte, singură sau în solidar, prejudiciul cauzat prin infracțiune și care este chemată să răspundă în proces este parte în procesul penal și se numește parte responsabilă civilmente."

Art. 87. - "(1) În cursul procesului penal, partea responsabilă civilmente are drepturile prevăzute la art. 81.

(2) Drepturile părții responsabile civilmente se exercită în limitele și în scopul soluționării acțiunii civile."

Legea nr. 287/2009 privind Codul civil

Art. 1.349 - Răspunderea delictuală -

"(1) Orice persoană are îndatorirea să respecte regulile de conduită pe care legea sau obiceiul locului le impune și să nu aducă atingere, prin acțiunile ori inacțiunile sale, drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane.

(2) Cel care, având discernământ, încalcă această îndatorire răspunde de toate prejudiciile cauzate, fiind obligat să le repare integral.

(3) În cazurile anume prevăzute de lege, o persoană este obligată să repare prejudiciul cauzat de fapta altuia, de lucrurile ori animalele aflate sub paza sa, precum și de ruina edificiului.

(4) Răspunderea pentru prejudiciile cauzate de produsele cu defecte se stabilește prin lege specială."

Art. 1.350 - Răspunderea contractuală -

"(1) Orice persoană trebuie să își execute obligațiile pe care le-a contractat.

(2) Atunci când, fără justificare, nu își îndeplinește această îndatorire, ea este răspunzătoare de prejudiciul cauzat celeilalte părți și este obligată să repare acest prejudiciu, în condițiile legii.

(3) Dacă prin lege nu se prevede altfel, niciuna dintre părți nu poate înlătura aplicarea regulilor răspunderii contractuale pentru a opta în favoarea altor reguli care i-ar fi mai favorabile."

Art. 1.357 - Condițiile răspunderii civile -

"(1) Cel care cauzează altuia un prejudiciu printr-o faptă ilicită, săvârșită cu vinovăție, este obligat să îl repare.

(2) Autorul prejudiciului răspunde pentru cea mai ușoară culpă."

Răspunderea pentru fapta altuia

Art. 1.372 - Răspunderea pentru fapta minorului sau a celui pus sub interdicție

"(1) Cel care în temeiul legii, al unui contract ori al unei hotărâri judecătorești este obligat să supravegheze un minor sau o persoană pusă sub interdicție răspunde de prejudiciul cauzat altuia de către aceste din urme persoane.

(2) Răspunderea subzistă chiar în cazul când făptuitorul, fiind lipsit de discernământ, nu răspunde pentru fapta proprie.

(3) Cel obligat la supraveghere este exonerat de răspundere numai dacă dovedește că nu a putut împiedica fapta prejudiciabilă. În cazul părinților sau, după caz, al tutorilor, dovada se consideră a fi făcută numai dacă ei probează că fapta copilului constituie urmarea unei alte cauze decât modul în care și-au îndeplinit îndatoririle decurgând din exercițiul autorității părintești."

Art. 1.373 - Răspunderea comitenților pentru prepuși -

"(1) Comitentul este obligat să repare prejudiciul cauzat de prepușii săi ori de câte ori fapta săvârșită de aceștia are legătură cu atribuțiile sau cu scopul funcțiilor încredințate.

(2) Este comitent cel care, în virtutea unui contract sau în temeiul legii, exercită direcția, supravegherea și controlul

asupra celui care îndeplinește anumite funcții sau însărcinări în interesul său ori al altuia.

(3) Comitentul nu răspunde dacă dovedește că victima cunoștea sau, după împrejurări, putea să cunoască, la data săvârșirii faptei prejudiciabile, că prepusul a acționat fără nicio legătură cu atribuțiile sau cu scopul funcțiilor încredințate."

Art. 1.374 - Corelația formelor de răspundere pentru fapta altei persoane

"(1) Părinții nu răspund dacă fac dovada că sunt îndeplinite cerințele răspunderii persoanei care avea obligația de supraveghere a minorului.

(2) Nicio altă persoană, în afara comitentului, nu răspunde pentru fapta prejudiciabilă săvârșită de minorul care avea calitatea de prepus. Cu toate acestea, în cazul în care comitentul este părintele minorului care a săvârșit fapta ilicită, victima are dreptul de a opta asupra temeiului răspunderii."

Art. 1.376 - Răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucruri

"(1) Oricine este obligat să repare, independent de orice culpă, prejudiciul cauzat de lucrul aflat sub paza sa.

(2) Dispozițiile alin. (1) sunt aplicabile și în cazul coliziunii unor vehicule sau în alte cazuri similare. Cu toate acestea, în astfel de cazuri, sarcina reparării tuturor prejudiciilor va reveni numai celui a cărui faptă culpabilă întrunește, față de ceilalți, condițiile forței majore."

Art. 1.377 - Noțiunea de pază

"În înțelesul dispozițiilor art. 1.375 și 1.376, are paza animalului sau a lucrului proprietarul ori cel care, în temeiul unei dispoziții legale sau al unui contract ori chiar numai în fapt, exercită în mod independent controlul și supravegherea asupra animalului sau a lucrului și se servește de acesta în interes propriu."

Art. 1.382 - Răspunderea solidară

"Cei care răspund pentru o faptă prejudiciabilă sunt ținuți solidar la reparație față de cel prejudiciat."

Directiva 2009/103/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 privind asigurarea de răspundere civilă auto și controlul obligației de asigurare a acestei răspunderi, directivă prin care s-au abrogat următoarele directive de armonizare a legislațiilor statelor membre referitoare la asigurarea de răspundere civilă auto: Directiva 72/166/EE a Consiliului din 24 aprilie 1972 privind apropierea legislațiilor statelor membre cu privire la asigurarea de răspundere civilă auto și introducerea obligației de asigurare a acestei răspunderi; a treia Directivă (90/166 CEE) a Consiliului privind armonizarea legislațiilor statelor membre referitoare la asigurarea de răspundere civilă rezultată din circulația autovehiculelor; Directiva 2000/26/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 mai 2000 privind apropierea legislațiilor statelor membre referitoare la asigurarea de răspundere civilă auto și de modificare a directivelor 73/239/CEE și 88/357/CEE ale Consiliului; Directiva 2005/14/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 de modificare a directivelor 72/166/CEE, 84/5/CEE, 88/357/CEE și 90/232/CEE și a Directivei 2000/26/CE a Parlamentului European și a Consiliului privind asigurarea de răspundere civilă auto

Analiza de fond a recursului în interesul legii

Cu privire la calitatea procesuală a asigurătorului de răspundere civilă obligatorie, Înalta Curte de Casație și Justiție a considerat că analiza hotărârilor în care s-au pronunțat soluții diferite cu privire la chestiunea de drept dedusă judecării relevă faptul că unele instanțe au continuat să dea eficiență Deciziei nr. 1 din 28 martie 2005, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Secțiunile Unite în soluționarea recursului în interesul legii chiar și după intrarea în vigoare a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală.

Prin sus-evocata decizie s-a hotărât că, în raport cu dispozițiile art. 54 alin. 4, coroborate cu art. 57 alin. 1 din Legea nr. 136/1995, de dispozițiile art. 1000 alin. 1 și 3 din Codul civil de la 1864 și de dispozițiile art. 24 alin. 3 din Codul de procedură penală de la 1968, cu modificările la zi, societatea de asigurare participă în procesul penal în calitate de asigurător de răspundere civilă.

Această decizie a fost pronunțată în condițiile în care dispozițiile art. 24 alin. 3 din Codul de procedură penală de la 1968, cu modificările la zi, prevedeau că persoana chemată în procesul penal să răspundă, potrivit legii civile, pentru pagubele provocate prin fapta învinutului sau inculpatului se numește parte responsabilă civilmente.

Odată cu intrarea în vigoare a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, decizia sus-evocată nu mai este

de actualitate.

Potrivit dispozițiilor art. 32 alin. (1) din Codul de procedură penală, părțile sunt subiecții procesuali care exercită sau împotriva cărora se exercită o acțiune judiciară.

Alineatul secund al aceluiași articol prevede că părțile din procesul penal sunt inculpatul, partea civilă și partea responsabilă civilmente.

Dispozițiile art. 86 din Codul de procedură penală definesc partea responsabilă civilmente ca fiind persoana care, potrivit legii civile, are obligația legală sau convențională de a repara în întregime sau în parte, singură sau în solidar, prejudiciul cauzat prin infracțiune și care este chemată să răspundă în proces, aceste dispoziții legale consacrand, astfel, calitatea procesuală pasivă a părții responsabile civilmente pe latura civilă a procesului penal.

Conform dispozițiilor art. 19 alin. (4) din Codul de procedură penală, acțiunea civilă se soluționează în cadrul procesului penal, dacă prin aceasta nu se depășește durata rezonabilă a procesului.

Dispozițiile alin. (5) al aceluiași articol prevăd că repararea prejudiciului material și moral se face potrivit legii civile.

Din examinarea coroborată a dispozițiilor legale evocate se desprinde concluzia că partea responsabilă civilmente este parte în procesul penal și răspunde în acest cadru numai pe latură civilă pentru prejudiciul cauzat prin infracțiune de către inculpat, însă numai în condițiile legii civile, respectiv în baza unei obligații legale sau convenționale.

În ceea ce privește Decizia nr. I/2005, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Secțiile Unite, se constată că aceasta nu mai este de actualitate, întrucât prin art. 86 din Legea nr. 135/2010 legiuitorul a extins expres sfera răspunderii civile în procesul penal de la obligația legală de răspundere pentru fapta altuia la obligația de răspundere civilă contractuală.

Astfel, plecând de la natura specială a contractului de asigurare de răspundere civilă obligatorie, se apreciază că asigurătorii de răspundere civilă obligatorie au calitate de părți responsabile civilmente în procesul penal pentru prejudicii produse de asigurații lor prin accidente de vehicule, atât în temeiul legii civile, cât și în temeiul contractului de asigurare.

Calitatea de parte responsabilă civilmente izvorând din lege:

În sprijinul acestei susțineri se cuvin evocate dispozițiile art. 48 alin. 1 din Legea nr. 136/1995, care prevăd că persoanele fizice sau juridice care au în proprietate vehicule supuse înmatriculării/înregistrării în România, precum și tramvaie au obligația să se asigure pentru cazurile de răspundere civilă ca urmare a pagubelor produse prin accidente de vehicule.

Potrivit normelor europene, statele membre ale Uniunii Europene au obligația de a asigura cadrul legal necesar pentru ca toți proprietarii și deținătorii de vehicule care se află în mod obișnuit pe teritoriul lor să încheie cu o companie de asigurări contracte care să garanteze răspunderea civilă pentru pagubele produse de vehiculele menționate.

În cazul legislației române, această obligație este îndeplinită prin edictarea art. 48 din Legea nr. 136/1995, care a impus proprietarilor de vehicule supuse înmatriculării sau înregistrării obligația de a încheia contracte de asigurare de răspundere civilă pentru pagubele produse terților prin accidentele produse de aceste vehicule.

Sub acest aspect se cuvine subliniată nu numai existența unei legislații primare (Legea nr. 136/1995), ci și a unei legislații terțiare, materializată în actele cu valoare obligatorie emise de autoritatea legal abilitată în materie (fosta Comisie de Supraveghere a Asigurărilor, actualmente Autoritatea de Supraveghere Financiară - numită în precedent și în continuare A.S.F.), prin care s-au adoptat Normele privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule.

Analiza acestor dispoziții legale conduce la concluzia că acest tip de contract de asigurare obligatorie de răspundere civilă este un contract impus de lege, cu distincțiile aferente referitoare la asigurările prin efectul legii. Relevante în acest sens sunt dispozițiile art. 3 din Legea nr. 136/1995, care prevăd că în asigurarea obligatorie raporturile dintre asigurat și asigurător, drepturile și obligațiile fiecărei părți sunt stabilite prin lege.

Acest tip de contract este impus anumitor categorii de persoane, respectiv persoanelor fizice și juridice care au în proprietate vehicule supuse înmatriculării sau înregistrării în România, așa cum reiese din dispozițiile art. 48 din Legea nr. 136/1995.

De asemenea, acest tip de contract vizează o anumită obligație, respectiv pe cea de a asigura răspunderea în cazul

accidentelor produse de vehicule, astfel cum reiese din interpretarea art. 4 din Legea nr. 136/1995.

Nu în ultimul rând, acest tip de contract, potrivit dispozițiilor legale menționate, are prevederi obligatorii referitoare la riscurile asigurate și la tipul de daune pe care le asigură (art. 50-52 din Legea nr. 136/1995), la cazurile de excludere de la asigurare și chiar la limitele pecuniare ale asigurării (art. 53 din Legea nr. 136/1995, coroborat cu art. 24 și următoarele din Norma nr. 23/2014 a A.S.F., cu modificările ulterioare), ceea ce întărește concluzia că este vorba despre un contract impus de lege, în care principiul libertății contractuale suferă restricții și în care părțile se văd limitate în manifestarea deplină a autonomiei de voință.

În raport cu dispozițiile legale menționate, contractul de asigurare obligatorie de răspundere civilă este un contract forțat, întrucât părțile sunt obligate să îl încheie sub presiunea unor sancțiuni administrative.

Calitatea de parte responsabilă civilmente izvorând din contract:

Potrivit dispozițiilor art. 49 din Legea nr. 136/1995, asigurătorul acordă despăgubiri în baza contractului de asigurare pentru prejudiciile de care asigurații răspund față de terțe persoane păgubite prin accidente de vehicule și de tramvaie, ca și pentru cheltuielile făcute de asigurați în procesul civil, iar potrivit dispozițiilor art. 55 din același act normativ despăgubirile se plătesc de către asigurător persoanelor fizice sau juridice păgubite.

În plus, dispozițiile art. 1.270 din Legea nr. 287/2009 privind Codul civil instituie principiul pacta sunt servanda și prevăd forța obligatorie a contractului valabil încheiat între părțile contractante, iar dispozițiile art. 1.280 din același act normativ prevăd că un contract produce efecte numai între părți, dacă prin lege nu se prevede altfel. Or, dispozițiile art. 49 din Legea nr. 136/1995 instituie un caz de extindere a efectelor contractului de asigurare de răspundere în beneficiul terților păgubiți prin accidente.

Cum asigurătorul răspunde pentru asigurat în condițiile art. 49 din Legea nr. 136/1995 și în temeiul contractului de asigurare, se poate reține ca întrunită cerința art. 86 din Codul de procedură penală, anume aceea ca asigurătorului de răspundere civilă obligatorie să îi incumbe o obligație legală și deopotrivă convențională de reparare a prejudiciului cauzat prin infracțiune, ca urmare acesta trebuie să participe în procesul penal în calitate de parte responsabilă civilmente.

Cu privire la limitele răspunderii, Înalta Curte de Casație și Justiție consideră că acestea reies din interpretarea dispozițiilor art. 3, coroborat cu art. 49 și cu art. 53 din Legea nr. 136/1995, texte legale care prevăd în esență că drepturile părților se stabilesc prin lege și că prin norme adoptate de Autoritatea de Supraveghere Financiară se stabilesc limitele despăgubirilor și condițiile de plată.

De asemenea, din examinarea dispozițiilor art. 24 alin. (1) din Norma A.S.F. nr. 23/2014, cu modificările ulterioare, reiese că asigurătorii R.C.A. au obligația de a stabili limite de despăgubire, care nu pot fi mai mici decât cele stabilite de către A.S.F.

La alineatul al doilea al aceluiași articol se prevede, pentru accidente produse începând cu anul 2012, o limită de despăgubire pentru pagubele materiale produse în unul și același accident, indiferent de numărul persoanelor păgubite, de 1.000.000 euro în echivalent în lei la cursul de schimb valutar la data producerii accidentului, comunicat de Banca Națională a României, iar cu privire la despăgubirile pentru vătămări corporale și decese, inclusiv pentru prejudicii fără caracter patrimonial, în aceleași condiții-cadru enunțate pentru daunele materiale limita de despăgubire este de 5.000.000 euro, în echivalent în lei la cursul B.N.R. din ziua accidentului.

Alineatul final al aceluiași articol prevede o revizuire a limitelor de despăgubire din 5 în 5 ani, în funcție de evoluția indicelui european al prețurilor de consum, stabilit conform Regulamentului (CE) nr. 2.494/95 al Consiliului din 23 octombrie 1995 privind indicii armonizați ai prețurilor de consum.

Sub aspectul limitelor despăgubirii sunt relevante și dispozițiile art. 25 din Norma A.S.F. nr. 23/2014, care prevăd că, în cazul în care în unul și același eveniment au fost prejudiciate mai multe persoane și valoarea totală a prejudiciilor depășește limitele de despăgubire specificate în polița R.C.A., despăgubirea va fi stabilită în funcție de cota-parte din valoarea prejudiciului ce revine fiecărei persoane îndreptățite la despăgubire.

Limitele convenționale ale despăgubirii se deduc din interpretarea art. 49 din Legea nr. 136/1995, care prevăd în terminis, pe de o parte, că asigurătorul acordă despăgubiri în baza contractului de asigurare și, pe de altă parte, că nivelul despăgubirilor se stabilește:

a) în conformitate cu legislația în vigoare din statul pe teritoriul căruia s-a produs accidentul de vehicul și cu cel mai

mare nivel de despăgubire dintre cel prevăzut în legislația respectivă și cel prevăzut în contractul de asigurare;

b) în conformitate cu legislația românească în vigoare, în cazul în care persoanele păgubite sunt cetățeni ai statelor membre ale Uniunii Europene, în timpul unei călătorii ce leagă direct două teritorii în care este valabil tratatul de instituire a Comunității Economice Europene, dacă nu există birou național pe teritoriul traversat în care s-a produs accidentul.

Aceste limite se deduc și din dispozițiile art. 16 alin. (1) și (2) din Norma A.S.F. nr. 23/2014, care instituie obligația de emiteră a poliței de asigurare la încheierea asigurării obligatorii R.C.A. și care prevăd și posibilitatea ca părțile să încheie acte adiționale la contract, prin care să includă clauze suplimentare, cu condiția ca acestea să nu reducă sau să restricționeze drepturile unei părți prejudiciate ce decurg din asigurarea obligatorie și nici să nu contravină prevederilor legale.

Totodată, din interpretarea per a contrario a dispozițiilor art. 24 alin. (1) din Norma A.S.F. nr. 23/2014 reiese că în contract părțile pot stipula limite maxime de despăgubire, care nu pot fi inferioare celor prevăzute de normă.

În concluzie, față de împrejurarea că, de principiu, părțile dintr-un contract de asigurare pot stabili întinderea despăgubirii, se poate conchide că limitele în care asigurătorul de răspundere civilă obligatorie este ținut să răspundă în procesul penal ca parte responsabilă civilmente sunt cele din contractul de asigurare, cu precizarea că în respectivul contract părțile nu pot stipula limite inferioare celor stabilite de autoritatea de supraveghere în materie.

În ceea ce privește răspunderea solidară sau exclusivă, Înalta Curte de Casație și Justiție apreciază că dispozițiile art. 49 și ale art. 55 din Legea nr. 136/1995 instituie răspunderea exclusivă a asigurătorului pentru prejudiciile cauzate de asigurat.

Acest fapt este, de altfel, în acord, atât cu dispozițiile legale care reglementează asigurarea de răspundere civilă obligatorie, cât, mai ales, cu cadrul contractual care fundamentează raporturile juridice dintre părți.

Astfel, părțile încheie un contract aleatoriu, în care riscul producerii unei fapte prejudiciabile trece de la asigurat la asigurător, este asumat de acesta din urmă, care răspunde la producerea riscului asigurat, întrucât a încasat în acest scop o primă de asigurare stabilită în raport cu specificul riscului. Ca urmare, obligația de dezdăunare a persoanelor păgubite prin infracțiune își are cauza în contraprestația asiguratului, respectiv în plata primei de asigurare.

Împrejurarea că asigurătorul răspunde în limitele prevăzute în contract și că această limitare ar putea aduce atingere principiului reparației integrale a prejudiciului nu justifică legal răspunderea solidară cu autorul faptei ilicite, întrucât solidaritatea nu rezultă din lege sau din contract, iar asigurătorul răspunde pentru asigurat în temeiul legii și al contractului, asumându-și o obligație proprie și nefiind ținut la reparație în condițiile art. 1.382 din Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, întrucât nu răspunde pentru o faptă prejudiciabilă pe care să fi comis-o alături de asigurat.

În realitate, răspunderea de care este ținut asigurătorul R.C.A. este una limitată de contractul de asigurare și de lege, așa cum s-a argumentat în precedent, dar nimic nu împiedică antrenarea răspunderii civile delictuale a asiguratului, în temeiul principiului reparației integrale a prejudiciului, pentru diferența de despăgubire nesuportată de asigurător.

În considerarea celor expuse, în interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 86 din Codul de procedură penală, Completul pentru judecarea recursului în interesul legii va stabili că în cazul asigurării obligatorii de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule, societatea de asigurare are calitate de parte responsabilă civilmente și că are obligația de a repara singură prejudiciul cauzat prin infracțiune, în limitele stabilite în contractul de asigurare și prin dispozițiile legale privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă.

Pentru considerentele arătate, în temeiul art. 473 și art. 474 din Codul de procedură penală,

ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE

În numele legii

D E C I D E:

Admite recursul în interesul legii declarat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și în consecință:

În interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 86 din Codul de procedură penală stabilește că:

În cazul asigurării obligatorii de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule, societatea de asigurare are calitate de parte responsabilă civilmente și are obligația de a repara singură prejudiciul cauzat prin infracțiune, în limitele stabilite în contractul de asigurare și prin dispozițiile legale privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă.

Obligatorie, conform dispozițiilor art. 474 alin. (4) din Codul de procedură penală.

Pronunțată în ședința publică din 15 februarie 2016.

PREȘEDINTELE ÎNALTEI CURȚI DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
judecător dr. LIVIA DOINA STANCIU

Magistrat-asistent,
Florin Nicușor Mihalache

WWW.JURL.ro